

МЕНЕДЖМЕНТ

DOI: <https://doi.org/10.32782/2519-884X-2024-50-8>

УДК 658.512.8

*Гурська І. С., к.е.н, доцент кафедри економіки і менеджменту
Відокремлений підрозділ
Національного університету біоресурсів і природокористування України
«Бережанський агротехнічний інститут»
irinagyrska@ukr.net*

*Герчанівська С. В., к.е.н, доцент кафедри економіки і менеджменту
Відокремлений підрозділ
Національного університету біоресурсів і природокористування України
«Бережанський агротехнічний інститут»
gerchanivska_s@ukr.net*

*Федуняк І. О., к.е.н, доцент кафедри економіки і менеджменту
Відокремлений підрозділ
Національного університету біоресурсів і природокористування України
«Бережанський агротехнічний інститут»
iofedunyak@gmail.com*

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

***Анотація.** У статті проаналізовано сутність системи управління виробничо-господарською діяльністю аграрних підприємств. Розглянуто процес управління як безперервну, циклічну низку дій, пов'язаних з ідентифікацією проблем, розробкою та прийняттям ефективних рішень. Розкрито зміст основних процесів, принципів та методів управління виробничо-господарською діяльністю аграрних підприємств. Доведено, що ефективне управління системою виробничо-господарської діяльності дозволяє підприємству: досягати цілей, підвищувати конкурентоспроможність та забезпечувати стійке зростання.*

***Ключові слова:** виробничо-господарська діяльність, управління виробничо-господарською діяльністю підприємств, управління, менеджмент, аграрні підприємства, функції управління, принципи та методи управління, ефективність управління.*

JEL code classification: M11

Постановка проблеми. Військова агресія росії проти України призвела до численних потрясінь у мікро- та макросередовищах, що негативно впливає на діяльність агропідприємств та бізнесових структур. Виникає необхідність налагодження системи організації, прийняття нестандартних рішень та використання нових підходів в управлінні сільськогосподарськими підприємствами. Удосконалення системи управління виробничо-господарською діяльністю аграрних підприємств в умовах військового стану є важливою та необхідною умовою їх стабільного функціонування задля забезпечення національної та продовольчої безпеки країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Важливий внесок щодо функціонування ефективності системи управління виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств внесли вітчизняні учені-науковці, серед яких: В. Андрійчук, О. Гудзинський, Й. Завадський, С. Ілляшенко, П. Саблук, С. Судомир, В. Коновал, І. Кононова, Р. Костюкевич, О. Красноручий, С. Руденко, С. Хамініч, І. Чукіна, Чухно та інші.

Метою статті є визначення напрямів ефективного функціонування системи управління виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств в сучасних умовах, що забезпечить сталий розвиток сільських територій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система управління виробничо-господарською діяльністю аграрних підприємств – це комплекс заходів, спрямованих на організацію та контроль виробничих процесів, спрямованих на отримання та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг в аграрній сфері. Термін «виробничо-господарська діяльність» використовується в економічній науці для опису діяльності, спрямованої на виробництво, реалізацію продукції або надання послуг.

Виробничо-господарську діяльність, на думку Коновала В. В., слід розглядати як діяльність з упорядкування, взаємної координації та виконання функцій, закріплених за низкою елементів або частин. Це також діяльність з упорядкування, взаємного узгодження та виконання функцій, закріплених за кожним елементом або частиною в процесі постійного взаємозв'язку з метою створення (виробництва) певного продукту та виконання роботи або надання послуги. Вона підпорядковує кожен елемент роботи, послуги або системи загальній меті [2, с. 62].

Чукіна І. В. зазначає, що виробничо-господарська діяльність – це комплекс науково обґрунтованих дій, спрямованих на максимальне задоволення потреб ринку та забезпечення прибутковості бізнесу. Вона полягає в максимальному задоволенні потреб ринку та забезпеченні прибутковості суб'єкта господарювання [6, с. 232].

Підтримуємо думку науковців, що виробничо-господарську діяльність можна вважати видом господарської діяльності підприємства, результативність якої залежить від дієвості системи управління. Термін «управління» в наукових джерелах формулюють з позицій узагальнених систем менеджменту, які однаково можуть належати до соціальних, політичних, економічних та інших. Конова І. В. стверджує, що «управління» визначається як цілеспрямований вплив на колектив людей для організації і координації їх діяльності в процесі виробництва [3, с. 148].

Управління – це процес вибору і реалізації заходів, дій з метою наближення фактичних результатів діяльності підприємства до бажаного результату [5, с. 3].

З практичної точки зору процес управління – це безперервна, циклічна низка дій, пов'язаних з ідентифікацією проблем, розробкою та прийняттям ефективних рішень.

Управління виробничо-господарською діяльністю передбачає здійснення низки заходів, спрямованих на забезпечення реалізації основних цілей підприємства. Його сутність полягає в забезпеченні цілеспрямованого і систематичного впливу на об'єкти управління збоку суб'єктів управління, здійснюваного різними методами з використанням певних технологій для підтримки системи в стійкому рівноважному стані або переведення її в новий стан функціонування.

Управління виробничо-господарською діяльністю підприємств – це прийняття управлінських рішень менеджерами. На думку вчених, управлінські рішення, як правило, приймаються для управління виробничо-господарською діяльністю підприємства, і кожен керівник несе відповідальність за виконання конкретних обов'язків у межах закріпленої за ним посади. Метою формулювання та виконання будь-якого управлінського рішення є встановлення найбільш оптимального варіанту для досягнення цілей організації [7].

Управління системою виробничо-господарської діяльності розглядається як сукупність процесів, які функціонують і взаємодіють між собою для досягнення поставленої мети – вироблення продукції, виконання робіт чи надання послуг.

Підтримуємо думку науковців, що управління виробничо-господарською діяльністю аграрних підприємств є процесом впливу менеджерів підприємств на процес управління, який заснований на відповідних методах, принципах і процесах [4, с. 20].

Ващенко А. А. доводить, що управління виробничо-господарською діяльністю – це комплекс заходів з планування, організації, мотивації, контролю виробничо-господарської діяльності, щоб підвищити її ефективність у довгостроковій перспективі, а також цілеспрямовано діяти на колектив робітників з метою досягнення цілі виробництва [1, с. 84].

Агробізнес має свої особливості, які повинні враховуватися при побудові органів управління, а саме:

- у сільському господарстві земля виступає як основний засіб виробництва;
- для цієї галузі характерна територіальна зосередженість, що вимагає побудови органів управління по територіально-виробничим принципам і надання їм більшої, ніж в інших галузях, оперативного-господарської самостійності;
- різноманітність природно-економічних умов, сезонний характер виробництва і необхідність працювати з живими організмами (рослинами, тваринами) вимагає організації виробництва з урахуванням зайнятості працівників протягом всього року, а не тільки в період зрілості сільськогосподарських культур;
- об'єктивні відмінності в способі життя в місті і селі вимагають своєрідного вирішення багатьох питань управління, в тому числі пов'язаних із соціальним аспектом, тобто органи управління аграрним підприємством крім основної діяльності повинні займатися і соціальною сферою на селі [6].

Ефективна система управління виробничо-господарською діяльністю сільсько-господарської організації в сучасних умовах – це процес впливу керівництва підприємства на процес управління, який базується на відповідних методах, принципах і функціях. Функція управління – це основна роль, яку відіграє суб'єкт управління у виконанні завдань системи в цілому та окремих елементів.

Ефективне функціонування системи управління виробничо-господарською діяльністю є ключовим фактором успішного розвитку аграрних підприємств в умовах жорсткої конкуренції та мінливих ринкових умов. Вона ґрунтується на комплексному підході, який поєднує в собі розмір та структуру підприємства, географічне розташування, доступ до ринків збуту та державну підтримку. Завдяки цьому аграрне підприємство може досягти поставлених цілей, підвищити свою конкурентоспроможність та забезпечити стійкий розвиток.

Принципи управління виробничо-господарською діяльністю сільськогосподарських підприємств – це основоположні правила та ідеї, які визначають методи та поведінку керівництва у процесі прийняття рішень та ведення справ. Принципи **управління виробничо-господарською діяльністю** допомагають забезпечити ефективність, рентабельність та стійкість сільськогосподарського підприємства.

Основними принципами управління виробничо-господарською діяльністю сільсько-господарських підприємств є оптимальність, комплексність, об'єктивність, гнучкість, ефективність, адаптивність та організаційна інноваційність.

Важливо зазначити, що система принципів управління виробничо-господарською діяльністю сільськогосподарських підприємств не є жорстко фіксованою. Їх конкретне застосування залежить від багатьох умов, таких як розмір та спеціалізація підприємства, природно-кліматичні умови, ринкова кон'юнктура тощо.

Оптимальність означає вибір найкращого рішення проблеми управління виробничо-господарською діяльністю аграрних формувань.

Комплексність – системні та взаємопов'язані процеси планування, організації, мотивації, обліку, аналізу та контролю виробничої діяльності на основі механізмів управління виробничим потенціалом аграрних підприємств (діагностика виробничого потенціалу, аналіз формування бюджетної системи та її виконання, реалізація програм, моніторинг виробничого потенціалу).

Об'єктивність – виявлення причин виникнення проблем в управлінні виробничо-господарською діяльністю та визначення необхідності використання максимально об'єктивних методів для вирішення цих проблем.

Ефективність – постійний моніторинг виробничої діяльності з метою своєчасного виявлення та реагування на управлінські проблеми.

Організаційна інноваційність означає необхідність постійного пошуку нових, більш досконалих методів і форм реалізації механізмів управління виробництвом.

Гнучкість – здатність удосконалювати механізми управління виробництвом і коригувати інформаційно-аналітичні системи при зміні внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства.

Реалізація системи принципів управління виробничо-господарською діяльністю аграрних підприємств здійснюється за допомогою системи методів, наведених на рис. 1.

Рис. 1. Методи управління виробничо-господарською діяльністю аграрних підприємств

Джерело: систематизовано та доповнено авторами

За їх підтримки керівна система установлює правила «гри» та поведінки, що є незмінними для всіх керованих об'єктів, які безпосередньо підпорядковуються цій системі, погоджує, об'єднує, координує й регулює їхню діяльність у часі та просторі, забезпечує постійний та рівномірний розвиток у певному спрямуванні, виходячи з поставлених завдань і цілей.

Ефективне управління аграрним підприємством можливе лише за умови комплексного та системного підходу, який враховує всі аспекти виробничо-господарської діяльності. **Процеси управління системою виробничо-господарської діяльності забезпечують функціонування та розвиток підприємства (рис. 2).**

В управлінні виробничо-господарською діяльністю першочергове місце займають процеси: планування, організації, мотивації, маркетингової та інноваційної діяльності.

Отже, процеси, наведені на рис. 2, в тій чи іншій мірі впливають на управління окремими завданнями аграрних підприємств, сприяють загальній ефективності їх виробничо-господарської діяльності.

Ефективне управління системою виробничо-господарської діяльності дозволяє підприємству: досягати цілей, підвищувати конкурентоспроможність та забезпечувати стійке зростання. Слід зазначити, що система управління виробничо-господарською діяльністю має бути динамічною та адаптивною, адже вона постійно зазнає впливу зовнішніх та внутрішніх факторів.

Основними факторами, що впливають на управління виробничо-господарською діяльністю аграрних підприємств в умовах воєнного стану, є:

- зниження рівня безпеки, що створює загрозу життю та здоров'ю працівників підприємств, а також може призвести до пошкодження або знищення майна;
- зміни в потребах населення, що вимагає від менеджерів аграрних підприємств переорієнтуватися на виробництво життєво-необхідної продукції;
- зниження доступності ресурсів, що може призвести до обмеження доступу підприємств до сировини, матеріалів, палива, техніки тощо;
- зміни політичної та економічної ситуації в країні.

Рис. 2. Процеси управління виробничо-господарською діяльністю аграрних підприємств

Джерело: систематизовано та доповнено авторами

Висновки. Отже, управління виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств слід розглядати, як складну систему, що забезпечує взаємодію усіх підходів, а саме – проявляти флексибільність, що передбачає готовність до змін та швидкого реагування на них, інноваційність в прийнятті нетрадиційних рішень щодо управління та співпрацювати з іншими підприємствами, органами влади та громадськими організаціями для вирішення спільних проблем.

Головними заходами щодо формування сучасної системи управління виробничо-господарською діяльністю аграрних підприємств є:

- забезпечення наявності у працівників засобів індивідуального захисту, розроблення плану дій у разі надзвичайної ситуації та організації навчання з питань безпеки;
- розширення площі під посівами культур, які є життєво необхідними, запровадження додаткових заходів з раціонального використання ресурсів та розширення співпраці з органами влади, громадськими організаціями для забезпечення населення продуктами харчування;
- оптимізація використання альтернативні джерела сировини, палива та техніки, запровадження заходів щодо підвищення ефективності використання ресурсів;
- адаптація виробництва до змін внутрішнього та зовнішнього середовищ.

Список використаних джерел:

1. Ващенко А. А. Ефективність виробничо-господарської діяльності в механізмі управління промисловими підприємствами. *Економіка промисловості. Економічний вісник*. 2014. № 1. С. 80–87.
2. Коновал В. В. Стратегічне управління підприємствами легкої промисловості. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2011. № 2. Т. 2. С. 61–64.
3. Кононова І. В. Аналіз підходів до управління підприємством у сучасних умовах. *Прометей*. 2013. № 1. С. 146–151.
4. Кулаков В. І. Еволюція поглядів на управління виробничо-господарською діяльністю підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 5. 1. С. 20.
5. Хамініч С. Ю. Управління підприємством на засадах освітнього потенціалу: монографія. Д.: Вид-во ДНУ, 2006. 288 с.
6. Чукіна І. В. Організаційно-економічний механізм у системі управління виробничо-господарською діяльністю. *Економічний аналіз*. 2014. № 3. Т. 15. С. 230–236.
7. Zody Richard E. An Overview on Credentialing. *Public Budgeting & Finance*. 1998. Vol. 18. pp. 40–48.
8. Krasnorutsky O. O., Rudenko S. V. Methodological foundations of economic estimation of agricultural enterprises production capacity. *Scientific bulletin of Polissia*. 2016. № 2 (6). 140–145. (Web of Science)
9. Shestakovska, T. and Markova E., The impact of the integration of cooperation with the European union on the development of the agrarian sector of Ukraine. *Economic system development trends: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine: monograph / edited by authors*. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2018. P. 364–382.
10. Derii Zh., Koval V. & Sedikova I. The role of the agricultural sphere in the context of food security. *Scientific Bulletin of Polissia*. 2018. № 4 (16). P. 21–27. DOI: [http://dx.doi.org/10.25140/2410-9576-2018-4\(16\)-21-27](http://dx.doi.org/10.25140/2410-9576-2018-4(16)-21-27)

References:

1. Vashchenko A. A. (2014). Efficiency of production and economic activity in the management mechanism of industrial enterprises. *Ekonomika promyslovosti. Ekonomichniy visnyk*. 1. 80–87 [in Ukrainian].
2. Konoval V. V. (2011). Strategic management of light industry enterprises. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*. 2. Т. 2. 61–64 [in Ukrainian].
3. Kononova I. V. (2013). Analysis of approaches to enterprise management in modern conditions. *Prometei*. 1. 146–151 [in Ukrainian].
4. Khaminich S. Yu. (2006). Enterprise management based on educational potential. D.: Vyd-vo DNU [in Ukrainian].
5. Chukina I. V. (2014). Organizational and economic mechanism in the system of management of production and economic activity. *Ekonomichniy analiz*. 3. Т. 15. 230–236 [in Ukrainian].
6. Zody Richard E. (1998) Ohlyad akredyatsiyi. *Derzhavne byudzhetyvannya ta finansy*. Vol. 18.
7. Zody Richard E. An Overview on Credentialing. *Public Budgeting & Finance*. 1998. Vol. 18. P. 40–48.
8. Krasnorutsky O. O., Rudenko S. V. Methodological foundations of economic estimation of agricultural enterprises production capacity. *Scientific bulletin of Polissia*. 2016. № 2 (6). 140–145. (Web of Science)
9. Shestakovska, T. and Markova E., The impact of the integration of cooperation with the European union on the development of the agrarian sector of Ukraine. *Economic system development trends: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine: monograph / edited by authors*. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2018. P. 364–382.
10. Derii Zh., Koval V. & Sedikova I. The role of the agricultural sphere in the context of food security. *Scientific Bulletin of Polissia*. 2018. № 4 (16). P. 21–27. DOI: [http://dx.doi.org/10.25140/2410-9576-2018-4\(16\)-21-27](http://dx.doi.org/10.25140/2410-9576-2018-4(16)-21-27)

Hurska I. S., PhD of Economic, Associate Professor,
Professor of the Department of Economics and Management
Separated Subdivision National University of Life and Environmental Science of Ukraine
"Berezhany Agrotechnical Institute"
irinagyrska@ukr.net

Gerchanivska S. V., PhD of Economic, Associate Professor,
Professor of the Department of Economics and Management
Separated Subdivision National University of Life and Environmental Science of Ukraine
"Berezhany Agrotechnical Institute"
gerchanivska_s@ukr.net

Fedunyak I. O., PhD of Economic, Associate Professor,
Professor of the Department of Economics and Management
Separated Subdivision National University of Life and Environmental Science of Ukraine
"Berezhany Agrotechnical Institute"
iofedunyak@gmail.com

MANAGEMENT SYSTEM OF PRODUCTION AND ECONOMIC ACTIVITIES OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

Abstract. *The article analyzes the essence of the management system of production and economic activity of agricultural enterprises. The content of the main processes, principles and methods of managing the production and economic activity of agrarian enterprises is revealed. It has been proven that effective management of the system of production and economic activity allows the enterprise to achieve goals, increase competitiveness and ensure sustainable growth. It is proved that effective management of the system of production and economic activity allows the enterprise to achieve goals, increase competitiveness and ensure sustainable growth. The main factors affecting the management of the production and economic activities of agricultural enterprises in the conditions of martial law are: a decrease in the level of security, changes in the needs of the population, a decrease in the availability of resources, changes in the political and economic situation in the country. The management of the production and economic activity of agricultural enterprises should be considered as a complex system that ensures the interaction of all approaches, namely, to show flexibility, which implies readiness for changes and quick response to them, innovativeness in making non-traditional management, decisions and cooperation with other enterprises, authorities and public organizations to solve common problems.*

Keywords: *production and economic activity, management of production and economic activity of enterprises, management, management, agricultural enterprises, management functions, management principles and methods, management efficiency.*